

УДК 378.147:373.2.011.3-051:172-047.22

**FORMATION OF CIVIC COMPETENCE IN FUTURE TEACHERS IN THE
PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING**

**ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ
ВИХОВАТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

Світлана Саяпіна

доктор педагогічних наук, професор,
E-mail: svetlana.sayapina65@gmail.com
ORCID 0000-0001-5808-7020
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет», Україна

Svetlana Sayapina

D.Sc. in Pedagogy, Professor,
E-mail: svetlana.sayapina65@gmail.com
ORCID 0000-0001-5808-7020
SHEI “Donbas State Pedagogical
University”, Ukraine

ABSTRACT

The article notes that the problem of forming civic competence in future teachers is relevant, as the state forms a social request - to form a personality that is characterized by democratic civic national and cultural identity, active civic position on the realization of the ideals and values of democracy in Ukraine, responsibility for the socio-political processes of the country, awareness of the relationship between individual freedom, human rights, responsibilities and readiness for responsible participation in community life, the ability to protect their own rights and freedoms. Summarizing the scientific views of representatives of psychological and pedagogical research, it is determined that the civic competence of a future educator is a super-subject (key) competence that is formed during study in higher education institutions and in the extracurricular period, has its own structure and content, and constitutes a set of knowledge, skills, abilities, qualifications (readiness and abilities) necessary for effective professional activity in preschool education. The importance of introducing compulsory and elective components into educational and professional programs that will contribute to the formation of civic competence in applicants and provide a holistic view of the forms, methods and techniques of civic education of preschool children is emphasized. The article analyzes the elective component “Fundamentals of Civic Education of Preschool Children” introduced in the EPP “Preschool Education” of SHEI “DSPU” (developed by A. Vozniuk). It is summarized that the study of civic disciplines is an important component of the formation of civic competence in future educators, and its continuous improvement is aimed at achieving better results of personal and professional growth.

Key words: civic education, civic competence, future educators, professional training, civic disciplines.

Актуальність теми. Вітчизняна освітня політика наразі висуває нові вимоги до підготовки майбутніх педагогів – вихователів, учителів, викладачів. Це пов'язано з державотворчими процесами, спрямованими на становлення активної, творчої, конкурентоспроможної особистості педагога. В освітньому ланцюжку першим (після батьків) є вихователь – фахівець із дошкільної освіти, основною метою в професійній діяльності якого є «організація навчання, виховання та розвитку вихованців під час здобуття ними дошкільної освіти через

формування ключових компетентностей відповідно до державного стандарту» (Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти», 2021). При цьому освітній процес у закладі дошкільної освіти (далі – ЗДО), як зазначено в Законі України «Про дошкільну освіту», «має ґрунтуватися на культурних цінностях Українського народу, інших цінностях і принципах та спрямовуватися на формування у вихованців суспільних цінностей, зокрема правди, справедливості, патріотизму, гуманізму, милосердя, толерантності, поваги до честі та гідності людини і результатів її праці, здорового способу життя та екологічної поведінки, цінностей постійного пізнання і розвитку» (Про дошкільну освіту, 2024).

Загальновідомо, що дошкільний вік – це сензитивний період для формування особистості дитини, розвитку мовлення, уяви, пам'яті, емоцій, почуттів, набуття нею конкретних навичок, здібностей, знань, першого соціального досвіду тощо, і саме цей період є важливим для усвідомлення дитиною себе та формування першооснов громадянськості. Оскільки дитина росте та формується як особистість в умовах ЗДО, дуже важливо якісно підготувати вихователя до професійної діяльності, у якого мають бути сформовані загальні (громадянська, соціальна, лідерська, культурна, підприємницька, етична) та професійні (прогностична, організаційна, оцінювально-аналітична, предметно-методична, проєктувальна, морально-етична тощо) компетентності, зазначені в Професійному стандарті «Вихователь закладу дошкільної освіти».

Наразі в законі України «Про вищу освіту» акцентовано на особистісному зростанні майбутнього педагога та формуванні «... професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (далі – ЗВО», необхідних зокрема й вихователю ЗДО, а одним з основних завдань ЗВО є «формування особистості через патріотичне, правове, екологічне виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, уміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах» (Про вищу освіту, 2024). Зважаючи на викладене вище, формування громадянської компетентності майбутнього вихователя в процесі фахової підготовки є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування громадянської компетентності в майбутніх педагогів є на часі, бо держава формує соціальний запит – сформувати особистість, якій притаманні демократична громадянська національна та культурна ідентичність, активна громадянська позиція щодо реалізації ідеалів і цінностей демократії в Україні, відповідальність за суспільно-політичні процеси країни, усвідомлення зв'язку між індивідуальною свободою, правами, обов'язками людини та готовністю до відповідальної участі в житті громади, уміння захищати власні інтереси й інтереси суспільства тощо.

Про важливість вивчення цієї проблеми свідчить звернення до неї багатьох учених, дослідників, педагогів-практиків.

Дослідженню питань громадянської освіти присвячено праці вітчизняних учених Т. Бакки та Т. Мелешенко (громадянська освіта та методика її навчання), О. Василенко (становлення та розвиток громадянської освіти в європейських

країнах), О. Дем'янчука (теорія та практика громадянської освіти: світовий досвід), І. Іванюк, О. Овчарук, А. Терещенко (сучасний стан громадянської освіти в Україні), Т. Ремех (основні завдання громадянської освіти як складника освітньої галузі нового стандарту в Україні), О. Сухомлинської (концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності), Н. Чиркової (громадянська освіта як імператив розвитку громадянського суспільства) та ін. Так, учені Т. Бакка та Т. Мелешенко зазначили, що громадянська освіта – це вимога часу. Для того, щоб дати якісну громадянську освіту учнівській молоді, яка розвиває громадянські компетентності в процесі навчання, потрібна підготовка фахового педагога (Бакка, & Мелешенко, 2019).

Формування громадянської компетентності майбутніх педагогів в умовах сучасних українських реалій розкрито в наукових розвідках Л. Антонюк, Ю. Бережного, О. Іващенко, І. Ковальчук, С. Марчука, А. Набокової, М. Олійник, І. Чемерис, Л. Швидун та ін. Учені О. Іващенко та Л. Швидун зазначили, що наразі особливого значення набуває питання формування та розвитку громадянської компетентності в майбутніх педагогів, які після закінчення закладу вищої освіти формуватимуть цю компетентність в учнівській молоді (Швидун & Іващенко, 2024).

Про особливості професійної підготовки здобувачів спеціальності 012 Дошкільна освіта в умовах закладу вищої освіти зазначено в дослідженнях Г. Беленької, Н. Гавриш, К. Крутій, Н. Лисенко, Л. Машкіної, І. Улюкаєвої та ін.

Аналіз ступеня дослідженості проблеми формування громадянської компетентності майбутніх вихователів у процесі фахової підготовки відображено в працях А. Вознюк, М. Замелюк, Р. Ковдратенко, Н. Мельник, Т. Оксенчук, Т. Пономаренко, О. Пуш, І. Сахневич, Т. Шинкар та ін. Так, А. Вознюк розкрила ефективні прийоми використання ІКТ у процесі підготовки майбутніх вихователів до громадянського виховання дітей дошкільного віку, М. Замелюк, Т. Оксенчук, О. Пуш виокремили аспекти формування в майбутніх вихователів практичних навичок виховання громадянських якостей у дошкільників, Л. Кульбач висвітлила громадянську компетентність педагога у світлі реформування системи дошкільної освіти, Н. Мельник розглянула цінності громадянської компетентності як базові в процесі професійної підготовки майбутніх вихователів, Т. Пономаренко й Т. Шинкар обґрунтували умови підготовки майбутніх вихователів до формування основ соціально-громадянської компетентності дітей раннього віку тощо.

Водночас дослідження засвідчили, що формування громадянської компетентності в майбутніх вихователів у процесі фахової підготовки недостатньо вивчено.

Формулювання цілей (мета) статті, постановка завдання. Мета статті полягає в розкритті деяких аспектів проблеми формування громадянської компетентності в майбутніх вихователів у процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Процес формування компетентностей стосується не лише учнівської молоді (дітей дошкільного віку, учнів закладів загальної освіти, здобувачів передвищої освіти), а й майбутніх педагогів (вихователів, учителів, викладачів), адже лише компетентний педагог здатний

сприяти становленню та розвитку компетентного здобувача освіти. Послугуючись думками вітчизняних учених (О. Антонова, Н. Бібік, С. Бондар, М. Головань, О. Дубасенюк, Л. Масляк, Н. Мойсеюк, Н. Сидорчук, та ін.), зазначимо, що компетентність – це інтегративне утворення особистості, що об'єднує в собі знання, уміння, навички, досвід й особистісні властивості, які обумовлюють прагнення, здатність і готовність розв'язувати проблеми й завдання, що виникають у реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмету й результату діяльності» (Головань, 2008: 29).

Аналіз поглядів А. Рацул та О. Рацул уможливив виокремити ієрархічну систему компетентностей: надпредметні («ключові», «базові») компетентності (поєднують знання, уміння та навички, що набуваються під час освітньої діяльності; не пов'язані з конкретним предметом, набуваються під час засвоєння декількох чи всіх одночасно (тобто використовуючи всі навчальні можливості, пропонувані формальною й неформальною освітою)); загальнопредметні компетентності (визначаються для кожного предмета та формуються під час його вивчення, характеризуються високим ступенем узагальненості й комплексності); спеціально-предметні (визначаються для кожного предмета, формуються під час вивчення освітнього компонента упродовж певного навчального року, ґрунтуючись на загальнопредметних компетентностях і є стадіями, рівнями їхнього набуття) (Рацул & Рацул, 2009). Отже, педагогічний досвід засвідчує, що громадянську компетентність майбутніх вихователів маємо віднести до надпредметної (ключової) компетентності.

Сутність поняття «громадянська компетентність» вчені визначили як: інтегративну якість особистості, яка включає якості (ціннісну та мотиваційну компоненти, ставлення) та кваліфіковані ознаки (готовність та здатності) (Жадан, 2019); потенціал та інтегративну властивість людини (соціальної групи), що детерміновані здійсненою взаємодією із соціальним середовищем у процесі пізнання, діяльністю з перетворення себе та соціуму відповідно до завдань суспільного розвитку й особистісного саморозвитку (Набокова, 2024); здатність, спроможність людини активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права й обов'язки для розвитку демократичного суспільства (Пошетун, 2005).

Звернувши увагу на погляди вітчизняних учених (А. Вознюк, М. Замелюк, Р. Ковдратенко, Л. Кульбач, Н. Мельник, Т. Оксенчук, Т. Пономаренко, О. Пуш, І. Сахневич, Т. Шинкар та ін.), зазначимо, що громадянська компетентність майбутнього вихователя – це інструмент для розширення можливостей розвитку особистості вихователя в освітній галузі та загалом у суспільстві, стимулювання мотивації до саморозвитку та самовдосконалення, досягнення успіхів у професії, розбудови демократичних процесів в освіті, педагогічної автономії та відповідальності за майбутнє (Кульбач, 2023).

Отже, спираючись на наукові погляди вітчизняних учених, особистий досвід, зазначимо, що громадянська компетентність майбутнього вихователя – це надпредметна (ключова) компетентність, що формується під час навчання у ЗВО та в позанавчальний період, має свою структуру та змістове наповнення, складає сукупність знань, умінь, навичок, здібностей, кваліфікаційних ознак (готовність і здатності), потрібних для ефективної професійної діяльності в закладі дошкільної освіти.

Наразі, розуміючи важливість формування громадянської компетентності в майбутніх вихователів і формування соціально-громадянської компетентності дітей раннього та дошкільного віку, вітчизняні ЗВО вводять в освітньо-професійні програми освітні компоненти, що сприяють підготовці здобувачів до громадянського виховання дітей дошкільного віку. Так, у Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка викладачі Т.Пономаренко та Т.Шинкар створили робочу програму навчальної дисципліни «Дитина в соціумі» для студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта першого (бакалаврського) освітнього рівня та впровадили її в освітній процес (третій розділ програми «Педагогічний супровід формування соціально-громадянської компетентності дітей раннього й дошкільного віку») (Пономаренко, & Шинкар, 2024). Викладачі кафедри дошкільної освіти Луцького педагогічного коледжу М.Замелюк, Т.Оксенчук і О.Пуш охарактеризували особливості навчання громадянства в дисциплінах «Вступ до спеціальності», «Основи природознавства з методикою» тощо, обґрунтували зміст організації діяльності здобувачів під час практичної підготовки (Замелюк, Пуш, & Оксенчук, 2020).

Зазначимо, що на кафедрі дошкільної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» для підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта розроблено та впроваджено в освітній процес освітню (освітньо-професійну) програму (далі – ОПП) «Дошкільна освіта» (гарант і керівник групи забезпечення ОПП – С.М.Курінна), складену відповідно до Стандарту вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта, затвердженого МОН України (наказ № 1456 від 21.11.2019 р.), та узгоджену з вимогами Професійного стандарту за професією «Вихователь закладу дошкільної освіти» (наказ Міністерства економіки України № 755-21 від 19.10.2021 р.).

Аналіз ОПП «Дошкільна освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти уможлиблює виокремити загальні (ЗК1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини й громадянина в Україні; ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності й досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної галузі, її місця в загальній системі знань про природу й суспільство та в розвитку суспільства, техніки й технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя; ЗК4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово; ЗК13. Здатність застосовувати softskills-навички в практичних ситуаціях; ЗК16. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших виявів недоброчесності) та спеціальні (СК6. Здатність до виховання в дітей раннього й дошкільного віку навичок свідомого дотримання суспільно визнаних морально-етичних норм і правил поведінки; СК7. Здатність до національно-патріотичного виховання дітей раннього й дошкільного віку (любов до Батьківщини, рідної мови, рідного міста; інтерес і повага до державних символів України, національних традицій, звичаїв, свят, обрядів); СК16. Здатність до виховання в дітей раннього й дошкільного віку толерантного ставлення та поваги до інших,

попередження та протидії булінгу; СК18. Здатність знаходити, опрацьовувати потрібну освітню інформацію та застосовувати її в роботі з дітьми, батьками; здатність урахувати культурні, релігійні, соціальні та мовні особливості родини під час освітнього процесу та здійснювати його незалежно від власних поглядів, стереотипів та упереджень) компетентності (Освітньо-професійна програма «Дошкільна освіта», 2024), що сприятимуть формуванню громадянської компетентності в майбутніх вихователів у процесі фахової підготовки.

Отже, формуванню громадянської компетентності сприяють такі освітні компоненти (далі – ОК) (виокремлено на основі зазначених вище загальних і спеціальних компетентностей): ОК загальної підготовки (Історія України і української культури (ЗК2, СК7), Українська мова (за професійним спрямуванням) (ЗК4), Філософія (ЗК1, ЗК2), Іноземна мова (за професійним спрямуванням) (ЗК4), Професійна етика, естетика (ЗК1, ЗК2, ЗК16, СК18)) та ОК професійної підготовки (Вступ до спеціальності (ЗК16, СК18), Педагогічний супровід дошкільного дитинства (ЗК2, ЗК13, СК16), Ознайомлення дітей із суспільним довкіллям (ЗК2, СК6), Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку (ЗК13, СК7), Дошкільна лінгводидактика (ЗК2, ЗК13), Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва в закладах дошкільної освіти (ЗК2), Художньо-мовленнєва діяльність у закладах дошкільної освіти (ЗК2, ЗК4), Педагогіка дошкільна (ЗК4, СК6), Основи педагогічної майстерності вихователя (ЗК13, СК18) тощо).

Зважаючи на особистий досвід та висновки (дисертаційні дослідження, наукові статті, монографії тощо) вітчизняних учених, наголосимо на причинах, що можуть гальмувати розвиток громадянської компетентності. Суголосні з думкою І. Жадан, яка, узагальнюючи результати емпіричного дослідження, склала перелік таких причин: «а) відсутні умови для набуття досвіду бажаних практик; б) бракує знань про те, у який спосіб можна це зробити (невідомі алгоритми оцінювання, недостатньо аналітичних умінь, обмежений доступ до необхідної інформації тощо); в) низька мотивація, недостатнє (чи негативне) підкріплення з боку середовища; г) бракує зразків компетентної поведінки; д) оточення продукує моделі поведінки, коли деклароване «як має бути» і реальне «як є насправді» посідають протилежні полюси континууму» (Жадан, 2022: 91).

Отже, важливо вводити в ОПП якщо не обов'язкові, то вибіркові компоненти, що сприятимуть формуванню в здобувачів громадянської компетентності та нададуть цілісне уявлення про форми, методи та прийоми громадянського виховання дітей дошкільного віку.

Звернемо увагу на вибіркового компонента (фаховий вибір) «Основи громадянського виховання дітей дошкільного віку» (3 кредити ЄКТС – 90 год.: 24 год. – лекційні заняття, 24 год. – практичні заняття, 42 год. – самостійна робота), що сприяє формуванню громадянської компетентності майбутніх вихователів і підготовці їх до громадянського виховання дошкільників у ЗДО, запроваджений в ОПП «Дошкільна освіта» ДВНЗ «ДДПУ». У межах цього курсу здобувачі вивчають: основні категорії проблеми громадянського виховання особистості; наукові підходи до проблеми громадянського виховання дітей дошкільного віку; азбуку громадянськості В. Сухомлинського; систему громадянського виховання в сучасному українському ЗДО; технології

громадянського виховання дітей дошкільного віку; педагогічний менеджмент у процесі організації громадянського виховання в ЗДО; готовність фахівців дошкільної освіти до формування соціально-громадянської компетентності в дітей дошкільного віку (Вознюк, 2023).

Під час аудиторних занять і самостійної роботи здобувачі знайомляться з теоретичними основами проблеми громадянського виховання особистості; концепціями громадянського виховання дітей дошкільного віку; формами, методами та засобами громадянського виховання дошкільників; інтерактивними технологіями громадянського виховання дітей дошкільного віку; методикою організації предметно-розвивального середовища ЗДО щодо реалізації завдань громадянського виховання дітей дошкільного віку; формами роботи ЗДО із сім'єю з громадянського виховання дітей дошкільного віку тощо.

Опанування вибіркового компоненту «Основи громадянського виховання дітей дошкільного віку» сприяє набуттю системи базових знань громадянського спрямування, усвідомленню сутності громадянських цінностей, формуванню активної громадянської позиції, громадянської свідомості, громадянської поведінки в особистому житті та професійній діяльності тощо та на цій основі усвідомлення сутності педагогічного керівництва організацією громадянського виховання в ЗДО, готовність до формування першооснов громадянськості в дошкільників.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Формування громадянської компетентності в майбутніх вихователів ЗДО у процесі фахової підготовки – це вимога часу, бо наразі важливо в кожного українця сформувати відповідальне ставлення до себе, людей, суспільства та держави загалом, і саме готовність брати на себе відповідальність є вагомим чинником розбудови демократії в Україні.

Отже, вивчення дисциплін громадянського спрямування є важливим складником формування громадянської компетентності в майбутніх вихователів, а постійне її вдосконалення спрямовано на досягнення кращих результатів особистісного й професійного зростання.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

Бакка, Т.В., & Мелещенко Т.В. (ред.) (2019). Громадянська освіта та методика її навчання: підручник для студентів педагогічних закладів вищої освіти. Київ: УОВЦ «Оріон», Україна.

Вознюк, А. (2023). Робоча програма навчальної дисципліни «Основи громадянського виховання дітей дошкільного віку». Вчена рада ДДПУ від 29.06.2023р., протокол №9. Дніпро-Слов'янськ. URL: <https://surl.lu/nnuyel>

Головань, М.С. (2008). Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. (3). 23 – 30.

Жадан, І.В. (2019). Соціально-психологічна модель громадянської компетентності. *Проблеми політичної психології: Збірник наукових праць*. Київ, (8 (22)). 7–21.

Жадан, І.В. (2022). Громадянська компетентність: соціальні очікування і реальність: монографія / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної соціальної та політичної психології. Кропивницький, Україна.

Замелюк, М.І., Пуш, О.А., & Оксенчук, Т.В. (2020). Громадянське виховання у закладі вищої освіти: теоретико-практичний аспект. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. праць / редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя: КПУ, (70 (2)). 112–116.

Кульбач, Л. (2023). Громадянська компетентність педагога у світлі реформування системи дошкільної освіти. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти «Філософія. Педагогіка»* (2 (5)). 56–59.

Набокова, А. (2024). Розвиток громадянської компетентності здобувачів вищої освіти у контексті цивілізаційних викликів сучасності. *Українознавчий альманах*. (35). 62–69.

Освітньо-професійна програма «Дошкільна освіта» першого (бакалаврського) рівня спеціальності 012 Дошкільна освіта. Слов'янськ/Дніпро, 2024. URL: <https://surl.li/esfuwc>

Пометун, О. (2005). Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. *Вісник програм шкільних обмінів*. (23). 18–20.

Пономаренко Т.О., & Шинкар Т.Ю. (2024). Становлення готовності майбутніх вихователів до формування соціально-громадянської компетентності дітей раннього та дошкільного віку. *Moderní aspekty vědy: XLIV. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.* 288–299.

Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р., № 37-38, ст.2004. Дата оновлення: 19.12.2024 р., № 4170-IX. URL: <https://surl.li/gaoxsv>

Про дошкільну освіту: Закон України від 06.06.2024 р., № 42, ст.258. Дата оновлення: 19.11.2024 р., № 4059-IX. URL: <https://surl.li/uzfkge>

Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти». Наказ Мінекономіки України від 19.10.2021 р. № 755-21 URL: <https://surl.lu/cqbtuy>

Рацул, А.Б., & Рацул, О.А. (2009). Формування громадянської компетентності як інтегрованої якості особистості майбутнього вчителя. *Вісник Черкаського університету. Сер. Педагогічні науки*. (166). 154–159.

Швидун, Л.Т., & Іващенко, О.В. (2024). Формування громадянської компетентності майбутніх педагогів в умовах сучасних українських реалій. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. (94). 123–129.

REFERENCES

Bakka, T.V., & Meleshchenko T.V. (red.) (2019). *Hromadianska osvita ta metodyka yii navchannia: pidruchnyk dlia studentiv pedahohichnykh zakladiv vyshchoi osvity*. Kyiv: UOVTS «Orion», Ukraina [in Ukrainian].

Vozniuk, A. (2023). *Robocha prohrama navchalnoi dystsypliny «Osnovy hromadianskoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku»*. Vchena rada DDPU vid 29.06.2023р., protokol №9. Dnipro-Sloviansk. URL: <https://surl.lu/nnyuel> [in Ukrainian].

Holovan, M.S. (2008). *Kompetentsiia i kompetentnist: dosvid teorii, teoriia dosvidu*. *Vyshcha osvita Ukrainy*. (3). 23 – 30 [in Ukrainian].

Zhadan, I.V. (2019). *Sotsialno-psykholohichna model hromadianskoï kompetentnosti*. *Problemy politychnoi psykholohii: Zbirnyk naukovykh prats*. Kyiv, (8 (22)). 7–21 [in Ukrainian].

Zhadan, I.V. (2022). *Hromadianska kompetentnist: sotsialni ochikuvannia i*

realii: monohrafiia / Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy, Instytut sotsialnoi ta politychnoi sotsialnoi ta politychnoi psykhologii. Kropyvnytskyi, Ukraina [in Ukrainian].

Zameliuk, M.I., Push, O.A., & Oksenchuk, T.V. (2020). Hromadianske vykhovannia u zakladi vyshchoi osvity: teoretyko-praktychnyi aspekt. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh: zb. nauk. prats / redkol.: A.V. Sushchenko (holov. red.) ta in. Zaporizhzhia: KPU, (70 (2)). 112–116 [in Ukrainian].

Kulbach, L. (2023). Hromadianska kompetentnist pedahoha u svitli reformuvannia systemy doshkilnoi osvity. Visnyk Dniprovskoi akademii nepererвної osvity «Filosofii. Pedahohika» (2 (5)). 56–59 [in Ukrainian].

Nabokova, A. (2024). Rozvytok hromadianskoi kompetentnosti здобувачів vyshchoi osvity u konteksti tsyvilizatsiinykh vyklykiv suchasnosti. Ukrainoznavchyi almanakh. (35). 62–69 [in Ukrainian].

Osvitno-profesiina prohrama «Doshkilna osvita» pershoho (bakalavrskoho) rivnia spetsialnosti 012 Doshkilna osvita. Sloviansk/Dnipro, 2024. URL: <https://surl.li/esfuwc> [in Ukrainian].

Pometun, O. (2005). Formuvannia hromadianskoi kompetentnosti: pohliad z pozytsii suchasnoi pedahohichnoi nauky. Visnyk program shkilnykh obminiv. (23). 18–20 [in Ukrainian].

Ponomarenko T.O., & Shynkar T.Iu. (2024). Stanovlennia hotovnosti maibutnykh vykhovateliv do formuvannia sotsialno-hromadianskoi kompetentnosti ditei rannoho ta doshkilnogo viku. Moderní aspekty vědy: XLIV. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. 288–299 [in Ukrainian].

Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 r., № 37-38, st.2004. Data onovlennia: 19.12.2024 r., № 4170-IX. URL: <https://surl.li/gaoxcv> [in Ukrainian].

Pro doshkilnu osvitu: Zakon Ukrainy vid 06.06.2024 r., № 42, st.258. Data onovlennia: 19.11.2024 r., № 4059-IX. URL: <https://surl.li/uzfkge> [in Ukrainian].

Profesiinyi standart «Vykhovatel zakladu doshkilnoi osvity». Nakaz Minekonomiky Ukrainy vid 19.10.2021 r. № 755-21 URL: <https://surl.lu/cqbtyw> [in Ukrainian].

Ratsul, A.B., & Ratsul, O.A. (2009). Formuvannia hromadianskoi kompetentnosti yak intehrovanoi yakosti osobystosti maibutnogo vchytelia. Visnyk Cherkaskoho universytetu. Ser. Pedahohichni nauky. (166). 154–159. [in Ukrainian]

Shvydun, L.T., & Ivashchenko, O.V. (2024). Formuvannia hromadianskoi kompetentnosti maibutnykh pedahohiv v umovakh suchasnykh ukraïnskykh realii. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh. (94). 123–129 [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті зазначено, що проблема формування громадянської компетентності в майбутніх педагогів є на часі, бо держава формує соціальний запит – сформуванню особистість, якій притаманні демократична громадянська національна та культурна ідентичність, активна громадянська позиція щодо реалізації ідеалів і цінностей демократії в Україні, відповідальності за суспільно-політичні процеси країни, усвідомлення зв'язку між індивідуальною свободою,

правами, обов'язками людини та готовністю до відповідальної участі в житті громади, уміння захищати власні інтереси й інтереси суспільства тощо. Узагальнивши наукові погляди представників психолого-педагогічних досліджень, визначено, що громадянська компетентність майбутнього вихователя – це надпредметна (ключова) компетентність, що формується під час навчання у ЗВО та в позанавчальний період, має свою структуру та змістове наповнення, складає сукупність знань, умінь, навичок, здібностей, кваліфікаційних ознак (готовність і здатності), потрібних для ефективної професійної діяльності в закладі дошкільної освіти. Підкреслено важливість введення в освітньо-професійні програми обов'язкових та вибіркового компонентів, що сприятимуть формуванню в здобувачів громадянської компетентності та нададуть цілісне уявлення про форми, методи та прийоми громадянського виховання дітей дошкільного віку. Проаналізовано вибіркового компонент «Основи громадянського виховання дітей дошкільного віку», запроваджений в ОПП «Дошкільна освіта» ДВНЗ «ДДПУ» (розробник А.Вознюк). Підсумовано, що вивчення дисциплін громадянського спрямування є важливим складником формування громадянської компетентності в майбутніх вихователів, а постійне її вдосконалення спрямовано на досягнення кращих результатів особистісного й професійного зростання.

Ключові слова: громадянська освіта, громадянська компетентність, майбутні вихователі, фахова підготовка, дисципліни громадянського спрямування

УДК 378.018.43:004:159.942/.944

THE IMPACT OF DIGITAL ANXIETY ON MENTAL HEALTH AND ACADEMIC PRODUCTIVITY OF LEARNERS IN THE CONTEXT OF DISTANCE LEARNING

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРИВОЖНОСТІ НА МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я ТА АКАДЕМІЧНУ ПРОДУКТИВНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Наталія Гарань

кандидат педагогічних наук, доцент
E-mail: garan_nat@i.ua
ORCID 0000-0002-7617-8636
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Україна

Nataliia Haran

PhD in Pedagogy, Associate Professor
E-mail: garan_nat@i.ua
ORCID 0000-0002-7617-8636
SHEI «Donbas State Pedagogical University», Ukraine

Ольга Сипченко

кандидат педагогічних наук, доцент
E-mail: sypchenko.olha@gmail.com
ORCID 0000-0003-2476-8092
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Україна

Olha Sypchenko

Ph. D in Pedagogy, Associate Professor,
E-mail: sypchenko.olha@gmail.com
ORCID 0000-0003-2476-8092
SHEI «Donbas State Pedagogical University», Ukraine